

Margaret Mäses

Tallinna ülikooli dokumentaalfilmi magistrant

Reili Argus

Tallinna ülikooli eesti keele professor

Annika Hussar

Tallinna ülikooli eesti keele lektor

Jutuajamised lemmikutega

Millal te viimati mõne koeraga vestlesite? Aga pesumasinaga? Kas kutsute oma muruniidukit nimepidi? Millise hääletooniga pöördute kassi poole? Uurisime Tallinna ülikooli üliõpilastega, mis olukorras ja mil viisil eestlased oma lemmikloomade ja kodutehnikaga räägivad.

Sissejuhatuseks

Inimene on sotsiaalne olend, kellele meeldib end verbaalselt väljendada. Seejuures võivad kaasinimestele lisaks vabatahtlikult või sunniviisiliselt kuulajaskonnaga ühineda kõiksugused muud olevused, sinna sekka ehk isegi mõni ese. Sellises asümmeetrilises suhtluses, kus vestluses osalejate panus on selgelt ebavõrdne, pole midagi tavapäratut. Näiteks võib see tuleneda alateadlikust antropomorfismist (Kim, Sundar 2012) või olla

kujunenud kultuuriliseks tavaks rahvapärimuse mõjul (Atherton, Moore 2016). Samas, keeleteaduslikust küljest on sellist ühepoolset suhtlust küllaltki vähe käsitletud.

Lemmikloomadele suunatud kõne uurijad on üldjuhul keskendunud koertega suhtlemise uurimisele. On selgunud, et koertega räägitakse paljuski nii nagu lastega (Hirsh-Pasek, Treiman 1982; Ben-Aderet jt 2017; Lesch jt 2019). Muu hulgas sõnu korratakse, rõhutatakse ja lihtsustatakse ning kasutatakse erilist intonatsiooni. Signe Prinzthal (2018) käsitles oma magistritöös koerale suunatud kõne registriomaseid jooni eesti keeles. Töö aluseks olnud keelematerjali moodustasid seitsme koeraomaniku spontaanse kõne salvestused, mis olid tehtud koeraga jalutamise ajal. Saadud tulemuste põhjal sarnaneb koerale suunatud eestikeelne kõne oma põhiolemuselt hoidjakeelega ning palju esineb direktiive ehk lausungeid, mille eesmärgiks on koer midagi tegema panna (Prinzthal 2018).

Üks oluline osa kõnest on nimede kasutus. Nimepanek inimlapsele on üldjuhul hoolikalt läbimõeldud sündmus ning nime omadused mängivad selle kandja elus märkimisväärset rolli (Christenfeld, Larsen 2008). Nimed ja nende andmise trendid kätkevad endas rohkelt põnevat sotsiolingvistilist teavet (Adminienè, Nausèda 2009; Cila, Lalonde 2019). Kuna tänapäeval on levinud suhtumine lemmikloomadesse kui isiksustesse ja pereliikmetesse, on tihti ka neile osutamisel ning nendega suhtlemisel kasutusel inimeste nimed (Sealey, Charles 2013). Eestlaste loomanimesid on uuritud muu loomadele suunatud kõnega võrreldes mõnevõrra enam – hea ülevaate annavad sellest Mariko Faster ja Hipp Saar (2021).

Tehnoloogia arenedes ilmub kodumajapidamistesse lisaks lemmikutele ka aina rohkem mitmesuguseid eluta tegelasi, mis lemmikloomadega sarnaselt tähelepanu ja hoolitsust vajavad. Teatud juhtudel võidakse neile omistada elusolendi tunnuseid. Näiteks võib roboti kehva kohtlemise nägemine tekitada „ohvri“ suhtes tugevat kaastunnet (Hoenen jt 2016). Kuidas on aga lood kodutehnikaga rääkimisega? Väljaspool Eestit tehtud uuringute põhjal on kodumasinatele ja -seadmetele suunatud kõnel oma eripära. Näiteks kiputakse inimesest jutukaaslasega võrreldes digiabiliste poole pöörduma valjema häälega (Raveh jt 2019; Cohn jt 2022). Nii mõnelgi juhul võib sellise suhtluse puhul täheldada sarnasusi lastele või lemmikutele suunatud kõnega, seda eriti siis, kui seadeldis oma liikumise või märguannete poolest elusolendit meenutab. Näiteks kui majapidamises

tegutseb robottolmuimeja, võib justkui iseenesest tekkida tahtmine seda kiita või korrale kutsuda ning sellele ka nime anda (Sung jt 2007).

Et teada saada, milliseid nimesid ja sõnu kasutavad eesti keelt kõnelevad inimesed lemmikloomadega rääkides, mis põhjustel üldse lemmikutega räägitakse ning kas ja kuidas suheldakse kodutehnikaga, viisime Tallinna ülikooli ELU (Erialasid Lõimiv Uuendus) õppeaines läbi projekti „Kuidas me lemmikutega räägime?“¹ Siinses artiklis anname ülevaate projekti peamistest tulemustest, suhtlusolukordadest, milles lemmikutega räägitakse, suhtluseesmärkidest, sagedasematest sõnadest, mida lemmikutega rääkides kasutatakse, lemmikloomale pandud nimedest ning sellest, milliste lemmikloomadega üldse räägitakse, ning peatume ka sellel, miks ja mis olukorras räägivad inimesed kodumasinatega.

Uurimismeetod

Andmete kogumiseks koostasime kaks lumepallivalimil põhinevat e-küsimustikku, mida jagasime sihtrühmaga sotsiaalmeedia platvormide kaudu. Esimese küsimustiku suunitluseks olid lemmikutele ja kodutehnikale pandud nimed ning nendega rääkimisel kasutatav eriomane sõnavara, teisega selgitasime välja suhtlusstrateegiad ja -olukorrad. Mõlemad küsimustikud koosnesid kolmest teemaplokist: 1) vastajate demograafilised näitajad; 2) suhtlus lemmikloomadega; 3) suhtlus kodutehnikaga.

Mõlemas küsimustikus palusime vastajatel hinnata Likerti viiepalliskaalal, kui sageli nad oma lemmikloomade või kodutehnikaga kõnelevad. Edasi esitasime mõlemas küsimustikus avatud küsimusi selle kohta, milliseid nimesid ja hüüdnimesid vastajad oma lemmikloomadele või kodutehnikale andnud on ning milliseid muid sõnu nendega rääkimisel kasutavad. Mõlema küsimustiku küsimused olid valdavalt valikvastustega ning valida sai ka mitu vastusevarianti. Ühtlasi julgustasime vastajaid soovi korral muud endale sobivat valikut välja pakkuma või lisama täpsustavaid kommentaare.

---

¹ Projekt toimus 2022/2023. õa sügissemestril. Juhendajad: Annika Hussar ja Reili Argus. Projektis osalejad (18): Annika Kaseorg, Asko Nuume, Erle Koger, Eva-Maria Lass, Hedy Laine, Helen Nurm, Helin Kind, Jekaterina Aboltõn, Karina Solovjova, Käroli Pajo, Kätlin Nõmm, Lilit Laas, Margaret Mäses, Margit Jullinen, Olga Bõndina, Reet Tuberg.

Vastajaid kogunes kahe küsimustiku peale kokku 1042: neist 534 vastajat lemmikloomade ja kodumasinade nimede ning nendega kasutatavate sõnade küsimustikule ning 508 vastajat lemmikloomade ja kodumasinatega kasutatavate suhtlusstrateegiate ja -olukordade küsimustikule. Vastajaist noorim on 12aastane ja vanim 94aastane, vastajate keskmine vanus oli esimeses küsitluses 40 aastat (standardhälve 12,7), teises küsitluses 34 eluaastat (standardhälve 13,1). Naiste osalus oli kogu valimis selges ülekaalus – neid oli 87%. Kolmandik kahele küsimustikule vastanutest elab maal, kaks kolmandikku linnas.

Saadud vastustes tuvastasime korduvaid ühisjooni, mille põhjal jaotasime need kategooriatesse, et seeläbi võimaldada statistiliste järelduste tegemist. Esimese küsimustiku (nimed ja sõnavara) vastused jaotasime esimesel tasandil selle järgi, mis lemmikloom vastajal on, seejärel liigitasime lemmikloomaga kasutatud sõnad hoidjakeelseteks, kiitvateks, roppusteks, solvavateks sõnadeks ning looma soo ja liigiga seotud sõnadeks.

Lemmikloomadele pandud nimed jaotasime inimese, teise loomaliigi, tuntud isiku, eluta objekti järgi pandud ning tüüpilisteks loomanimedeks. Nimede saamislood ehk põhjendused jagasime neiks, kus mainiti, et nimi on seotud looma välimusega, käitumisega, kennelnime, tuntud tegelase nimega ning nimi võis olla ka mingi teiskeelne sõna, samuti võis olla, et nime oli valinud keegi teine peale vastaja.

Kodutehnikaga suhtlemist puudutavate küsimuste vastuste puhul jagati kasutatavad sõnad masinat iseloomustavateks, käskivateks, hoidjakeelseks, hellitavateks ja roppudeks sõnadeks. Kodutehnika nimed sai liigitada sellisteks, mis olid seotud masina välimuse, funktsiooni, brändi või mudeli nimega, eraldi grupi moodustasid vastused, kus öeldi, et äpis oli vaja nimi panna või et nime pani keegi teine.

Suhtlusstrateegiate ja -olukordade küsimuste vastuste puhul oli võimalik loomad, kellega inimesed suhtlevad, jagada koerteks, kassideks, lindudeks, närilisteks, taluloomadeks ja putukateks. Suhtlemisolukorrad liigitusid söötmiseks, hooldamiseks, mängimiseks, jalutamiseks, keelamiseks, kiitmiseks, treenimiseks, peremehe koju saabumise suhtluseks ja looma hellitamiseks/nunnutamiseks. Eraldi rühmana eristusid lisaks muud olmeolukorrad, kus loomaga suheldakse, looma enda algatatud suhtlusolukorrad või sellised olukorrad, kus keegi loomaga suhtlust pealt ei näe. Suhtluse eesmärkide kohta antud vastused sai jagada neiks, mis

äratasid loomas huvi, julgustasid, keelasid, kiitsid, hoiatasid, käskisid või hellitasid või nunnutasid teda. Lisaks moodustasid eraldi rühma vastused, kus mainiti, et loomaga suhtlemine rahustab või et suheldakse selleks, et tuntakse end üksi. Küsimusele „Miks sa loomaga räägid?“ antud vastused jagunesid kuude rühma („loom on suhtlusvõimeline olend“, „loom saab kõnest aru“, „loomaga rääkimine on harjumuspärane ja loomulik“, „loom ise algatab suhtluse“, „loomale ei ole muid märke õpetatud“, „loom reageerib häälele ja hääle toonile“).

Lemmikloomadega suhtlemine

Esimeses, lemmikloomade ja kodumasinatega kasutatavate sõnade ja nende nimede kohta käivas küsitluses vastas 347 vastanut, et räägib lemmikutega pidevalt, ning vaid seitse ei räägi nendega üldse. Enim suheldakse kasside ja koertega, aga mainitud said ka linnud (nt kanad, papagoid), väikeloomad (nt merisead, tuhkrud), taluloomad (nt hobused, alpakad) ning selgrootud (nt ämblikud, mesilased).

Kõige sagedamini kasutatakse lemmikuga rääkides kiitvaid sõnu, millest levinuim on *tubli*. Kusjuures koertele jagatakse kiidusõnu oluliselt heldemalt kui kassidele. Lisaks kiitmisele kasutatakse vastanute arvates lemmikutega kõnelemisel rohkesti hoidjakeelt, sealhulgas sõnakorduseid (nt *kalli-kalli*) ja deminutiivtuletisi (nt *kiisukene*). Välja toodi väga eripalgelisi hellitussõnu, näiteks *nunnupall*, *musirull* ja *beebushka*, aga ka *kirbukott* (väljendab ülimat kiindumust!), *voolujooneline vorst* ja *saiapäts*. Lemmikloomadega rääkimisel on vastanute kõnemaneeer enda hinnangul eelkõige nunnutav või siis tavapärane. Paljud kasutavad teadlikult selliseid sõnu, millest loom on õppinud aru saama.

Varasemate uuringutega (Paju 2018; Saar 2021) sarnaselt on ka meie andmetel lemmikloomadele antud kõige rohkem inimeste eesnimisid (nt *Toomas*, *Victoria*, *Joosep*, *Triinu*). Meie saadud vastuste hulgast moodustavad need 28%. Tüüpilisi loomanimesid oli vastustes esitatute hulgas 19% (nt *Muki*, *Pätu*, *Nupsu*, *Kiti*) ning tuntud tegelaste nimesid 12% (nt *Sipsik*, *Kanye*, *Caesar*, *Garfield*). Samuti kutsutakse lemmikuid eluta objektide järgi (nt *Tekiila*, *Siirup*, *Hernes*, *Nuudel*, *Rahe*, *Ufo*) ning teiste loomaliikide nimetustega (nt *Tiiger*, *Panter*, *Karu*, *Siga*).

Kes soovisid nime saamislugu meenutada, mainisid sageli idee allikana midagi silmatorkavat looma välimuses (nt *Vunts*, *Tuust*, *Täpi*, *Kõõru*) või

käitumises (nt *Suslik, Boss, Printsess, Nälg*). Hüüdnimesid on enamikul juhtudel pandud loomale mitu, millest mõned on pärisnime tuletised ning mõned mitte. Näiteks kutsutakse koer *Lasset* nii *Lassuks* kui ka *Tšempioniks* ning rott *Fionat* nii *Fionkaks* kui ka *Pisipõnniks*.

Teise ehk suhtlusstrateegiaid puudutava küsimustiku vastustes nimetati nii lemmikloomaga suhtlemise olukorra kui ka suhtluseesmärgina kõige rohkem nunnutamist või hellitamist. Veel on väga levinud lemmikuga kõnelemine koju saabumisel või kodust lahkumisel ning juhtudel, kui loom ise omal viisil suhtlust alustab. Samuti suhtleb suur osa vastanutest lemmikloomaga kiitmise, rahustamise ja keelamise eesmärkidel. Üldiselt on vastanud seisukohal, et lemmiku kui elusolendiga rääkimine on igati loomulik (nt *talle meeldib kui temaga räägitakse, küsin tema arvamust asjade kohta, arutan päevakajalisi teemasid, annan teada edasistest plaanidest jne / koer ja kass on täisväärtuslikud pereliikmed ja suhtlen nendega terve aeg kui koos oleme / ta ju elusolend, miks ma ei peaks temaga rääkima*).

Kodutehnikaga suhtlemine

Esimese küsimustiku vastuste põhjal võib öelda, et kui lemmikloomadega suhtlevad meie uuringus osalenud pigem sageli, siis kodutehnika puhul joonistub välja risti vastupidine suundumus – vastanutest 60% ei räägi oma kodumasinatega või -seadmetega kunagi.

Spetsiifilist kodumasinatega kasutatavat sõnavara küsitluse vastustest välja ei joonistunud. Kodumasinast rääkides kasutatakse tavaliselt masina või seadme nimetust. Nimesid kodumasinatele aga pannakse ja enamasti just robotitele. Neist suurem osa (32%) on taas inimesenimed, levinumateks *Robi/Robert, Bob* ja *Miralda*. Veel on antud nimesid brändi (nt *Xiaomi* tolmuimeja *Xena*), kasutusotstarbe (nt *Tolmutont*) ning mõne looma järgi (nt robotmuruniiduk *Lammas*).

Teise küsimustiku vastuste põhjal võib öelda, et võrreldes lemmikloomadega on vastandlikud kõige sagedasemad kodumasinaga kõnelemise põhjus ja kasutatav hääletoon. Kui suhtlus lemmikutega on eelkõige positiivne, siis kodutehnika poole pöördutakse üldjuhul siis, kui miski ei toimi ootustele vastavalt. Tõrkuv masin kutsub esile soovi pahameelt väljendada ja seda ilmselt mitte kõige sõbralikumal toonil kasutatavate sõnadega (nt *saast, risu, romu, peldik*). Paaril korral mainiti, et kodumasinat keelatakse

tööle hakkama, nt „Nõudepesumasina kohta ütlen „ole nüüd tubli ja hakka tööle““. Siiski esines ka kiitmist ja hellitamist ning leidus neidki, kes peavad masinat või seadet igati arvestatavaks suhtluskaaslaseks (nt *kui hästi töötab, on ta Tublikene ja saab preemiaks sõbraliku patsutuse / sa oled pikalt mind teeninud / kui telefonis kostub tehisintellekti teade, kipun automaatselt midagi vastama / vahel kiidan neid lihtsalt niisama*).

Huvitav on see, et suhtlusstrateegiate küsimustiku vastuste põhjal räägivad inimesed enda hinnangul kõige rohkem pesumasinatega (23%). Alles nende järel teisel kohal on ootuspärasemalt eri tüüpi (laua-, tahvel-, süle-) arvutid (18%) ning kolmandal kohal robottolmuimejad (13%).

Võiks ju eeldada, et kellel on kord juba suuremat sorti kalduvus loomadega suhelda, see kipub tõenäolisemalt kõnelema ka kodutehnikaga. Võttes aluseks vastanute hinnangud enda lemmikloomadega rääkimise sageduse ning kodutehnikaga suhtlemise harjumuse olemasolu kohta, analüüsisime võimalikku korrelatsiooni Spearmani korrelatsioonianalüüsi abil. Leidsime, et see seos on küll olemas, kuigi väga nõrk ($p=0,02261$, $\rho=0,1036251$), ja võib ainult oletada, et kodutehnikaga suhtlevad veidi rohkem need, kes ka lemmikloomadega räägivad.

Kokkuvõtteks

Uuringust selgus, et vastajate jaoks oli lemmikloomadega suhtlemine harjumuspärane. Kui lemmikloomaga suhtlus on vastajate hinnangul eelkõige kiitev ja hellitav, siis kodutehnikaga räägitakse üldiselt vähe ning sedagi üldjuhul negatiivsel toonil ja siis, kui on tekkinud mingi probleem. Üllatuslikult suheldakse kodumasinatest ja -seadmetest kõige sagedamini pesumasinatega ning põhjuseks võib olla see, et pesumasin on lihtsalt üks tavalisimaid kodumasinaid. Ilmnes aga seos, et mida sagedamini räägib inimene oma lemmikloomadega, seda tõenäolisemalt suhtleb ta ka kodutehnikaga. Seega võib selline asümmeetriline suhtlus olla individuaalne ehk mitte niivõrd üldine tava, kuivõrd osa kõnelejatele omane käitumine.

Nimemood on lemmikloomade ja kodutehnika puhul üsna sarnane: neile eelistatakse anda inimesenimesid. Lemmikloomi kutsutakse aga siiski küllalt sageli ka traditsiooniliste loomanimede või tuntud tegelaste nimedega. Nagu varasemategi uurimuste tulemuste puhul sarnaneb lemmikloomaga kõneledes kasutatav sõnavara hoidjakeelega, palju on deminutiivtuletisi ja liitsõnu. Kodumasinatega kasutatava kõne kohta see oletus ei kehtinud ja eriomast sõnavara kui niisugust nendega kõneledes kuigivõrd näha ei ole.

Uuringu käigus kogutud andmetest panime kokku keeleressursi, mis on avalikult kättesaadav andmebaasis CLARIN². Seda on niisiis võimalik kasutada algmaterjalina, et mõnda asümmeetrilise suhtluse vormi süvendatult edasi uurida. Võiks oletada, et ajas edeneva robotite levimisega hakkab kaasnema ka nende kõnetamine. Ühtlasi loodame pakkuda teatavat tõuget lemmikloomade ja kodutehnikaga kõnelemise põhjalikumaks käsitlemiseks psühholoogilis-käitumuslikust küljest. E-küsitluste siht-rühmaga jagamisel ning hilisemal projekti esitlemisel saadud tagasiside näitas selgelt, et uuringu teema tekitab suurt huvi vanusest või erialasest taustast olenemata. Kui soovite algatada harivat ja samas lõbusat keeleteaduslikku arutelu, võib ehk olla hea mõte vestluskaaslastelt pärida, mis olukordades ja milliste sõnadega nemad oma elukate või seadeldistega kõnelema kipuvad.

---

² <https://www.keeleressursid.ee/et/clarin>

Viidatud kirjandus

- Adminienė, Vilija, Aurimas Nausėda 2009. Sociolinguistic tendencies of baby names in English speaking countries. – *Acta humanitarica universitatis Saulensis* 8, 329–336.
- Atherton, Cassandra, Glenn Moore 2016. Speaking to Animals. – *Electronic Journal of Contemporary Japanese Studies* 16(1).
- Ben-Aderet, Tobey, Mario Gallego-Abenza, David Reby, Nicolas Mathevon 2017. Dog-directed speech: why do we use it and do dogs pay attention to it? – *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 284(1846), 20162429.
- Christenfeld, Nicholas, Britta Larsen 2008. The name game. – *Psychologist* 21(3), 210–213.
- Cila, Jorida, Richard N. Lalonde 2019. What's in a name? Motivations for baby-naming in multicultural contexts. – *Contemporary Language Motivation Theory: 60 Years Since Gardner and Lambert (1959)*, 130–150.
- Cohn, Michelle, Bruno Ferenc Segedin, Georgia Zellou 2022. Acoustic-phonetic properties of Siri-and human-directed speech. – *Journal of Phonetics* 90, 101123.
- Faster, Mariko, Hipp Saar 2021. Eestlaste loomanimedest minevikus ja tänapäeval. – *Oma Keel* 42, 17–25.
- Hirsh-Pasek, Kathy, Rebecca Treiman 1982. Doggerel: Motherese in a new context. – *Journal of Child Language* 9(1), 229–237.
- Hoenen, Matthias, Katrin T. Lübke, Bettina M. Pause 2016. Non-anthropomorphic robots as social entities on a neurophysiological level. – *Computers in Human Behavior* 57, 182–186.
- Kim, Youjeong, S. Shyam Sundar 2012. Anthropomorphism of computers: Is it mindful or mindless? – *Computers in Human Behavior* 28(1), 241–250.
- Lesch, Raffaella, Kurt Kotrschal, Iris Schöberl, Andrea Beetz, Judith Solomon, W. Tecumseh Fitch 2019. Talking to dogs: Companion animal-directed speech in a stress test. – *Animals* 9(7), 417.
- Paju, Anneli 2018. Eesti koeranimed. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Prinzthal, Signe 2018. Koerale suunatud kõne registriomased jooned eesti keeles. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Raveh, Eran, Ingmar Steiner, Ingo Siegert, Iona Gessinger, Bernd Möbius 2019. Comparing phonetic changes in computer-directed and human-directed speech. – *Studientexte zur Sprachkommunikation: Elektronische Sprachsignalverarbeitung*, 42–49.

- Saar, Hipp 2021. Eesti lemmikloomanimed koolipärimuse 2018. aasta kogumisvõistluse andmete põhjal. – Akadeemiake.
- Sealey, Alison, Nickie Charles 2013. „What do animals mean to you?\": naming and relating to nonhuman animals. – Anthrozoös 26(4), 485–503.
- Sung, Ja-Young, Lan Guo, Rebecca E. Grinter, Henrik I. Christensen 2007. „My Roomba is Rambo\": intimate home appliances. – International conference on ubiquitous computing, 145–162.

OK